

УДК 631.11.005(477)

ФІНАНСОВІ ПРОБЛЕМИ МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Смолінська С.Д., Мельник І.В.

Львівський національний університет імені Івана Франка

Проаналізовано стан матеріально-технічного забезпечення підприємств аграрного сектора. Окреслено коло проблем його формування і відтворення в умовах обмежених фінансових можливостей сільсько-господарських виробників. Недостатній обсяг державної підтримки сільськогосподарських підприємств. Виявлено низький інвестиційний та інноваційний потенціал матеріально-технічного забезпечення. Запропоновано удосконалення матеріально-технічного забезпечення.

Ключові слова: матеріально-технічне забезпечення, державна підтримка, аграрний сектор, основні засоби, знос, відтворення.

Постановка проблеми. На сьогодні в аграрному секторі України досить гострою є проблема оновлення та розвитку матеріально-технічних засобів, у вирішенні якої важливе місце займає формування ринку техніки та надання сільгоспвиробникам сервісних послуг. Розв'язання цих питань стримується важким фінансовим станом сільськогосподарських товаровиробників, їх низькою платоспроможністю, відсутністю системного довгострокового кредитного забезпечення аграрного виробництва.

Упродовж останніх років матеріально-технічна база агропромислового комплексу зазнала значної руйнації. У зв'язку з тим, що більшість сільськогосподарської техніки відпрацювала свій амортизаційний строк, кошти, передбачені для придбання нової, товаровиробники витрачають фактично на її ремонт і технічне обслуговування.

Тому одним із пріоритетів національної аграрної політики слід вважати технічне оновлення й матеріальне забезпечення сільського господарства. Адже матеріально-технічне забезпечення аграрного сектора України в сучасних умовах досягло тієї критичної межі, коли, навіть за умови існуючої динаміки та не застосуванні кардинальних заходів стосовно її покращення, уже в найближчий час йтиметься про порушення технологічних процесів у тваринництві й рослинництві та суттєву екстенсивність виробництва в сільському господарстві взагалі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми матеріально-технічного забезпечення сільгоспідприємств і формування ринку техніки досліджували такі вчені, як В. Яковенко, Я. Білоусько, Г. Підлісецький, В. Товстопят, В. Іванишин, В. Кравчук та ін. Однак з'ясування причин недостатнього матеріально-технічного забезпечення аграріїв і визначення шляхів подолання пов'язаних із цим негативних наслідків залишається актуальним і нині.

Також можна виділити низьку не вирішених питань, які являються одними з основних причин погіршення матері-

ально-технічного стану основних засобів у сільському господарстві, особливо їх активної складової, є:

- низька інвестиційна активність сільськогосподарських виробників через недостатній рівень їхньої платоспроможності;
- недостатні обсяги та недоліки адресності державної підтримки оновлення основних засобів сільського господарства для малих і середніх форм господарювання на селі;
- низький рівень розвитку агролізингу;
- відсутність проведення індексації балансової вартості основних засобів сільськогосподарських підприємств.

Ціль статті являється розробка науково обґрунтованих пропозицій щодо поліпшення матеріально-технічного забезпечення розвитку сільськогосподарських підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. За офіційними статистичними даними основні виробничі засоби у сільському господарстві станом на 1 січня 2016 року зношені на 38,9% (рис. 1). Рівень зносу основних засобів у господарствах зі змішаним сільським господарством – 38,6%. У лісовому господарстві основні засоби зношені на 50,0%, в мисливстві – на 38,6%, у рибальстві та рибництві – на 54,9%.

Якщо ж взяти до уваги, що рівень зносу основних засобів у промисловості у 2016 року становив

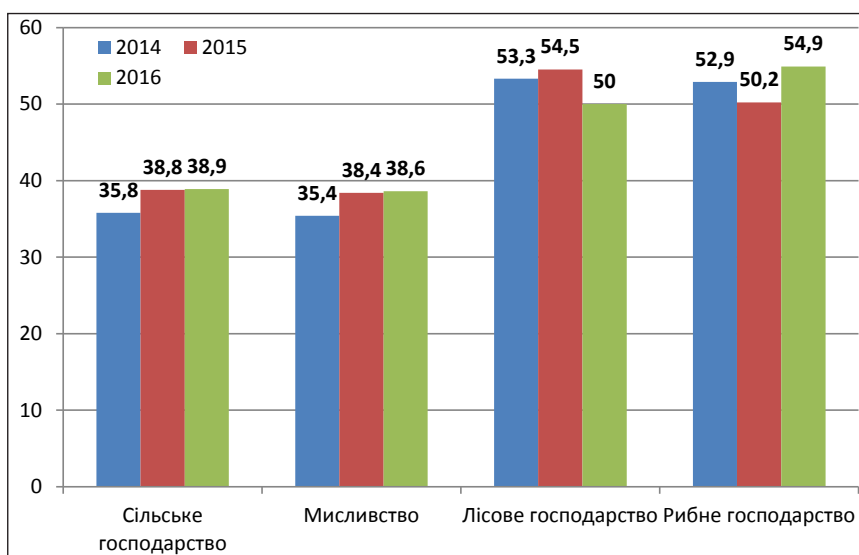

Рис. 1. Ступінь зносу основних засобів у 2014-2016 роках, %

Джерело: Дані Статистичний щорічник України за 2016 р.

76,9%, а в галузі транспорту та зв'язку – в межах 60%, то виникає неправдива думка, що стан основних засобів у сільському господарстві найкращий відносно інших галузей економіки. У звітній статистичній інформації економічних показників сільськогосподарської діяльності спостерігається дещо парадоксальна ситуація щодо стану й відтворення основних засобів порівняно з іншими галузями [2, с. 36]. Так, у 2005-2010 спостерігався однаковий рівень зносу та тенденції його зміни в цілому по національній економіці, сільському господарству і промисловості. З 2014 року згідно з офіційною статистикою рівень зносу основних засобів сільського господарства, мисливства та лісового господарства суттєво знижується. У цілому по національній економіці й промисловості відзначається ситуація до навпаки.

Таким чином, економічна ситуація, яка склалася в Україні, призвела до граничної межі використання діючих виробничих основних засобів й не сприяла своєчасному забезпеченню агроформувань виробничими основними засобами та їх відновленню.

Протягом останніх років стан технічного оснащення у сільському господарстві України дещо погіршився (табл. 1). Кількість тракторів у сільськогосподарських підприємствах України протягом 2010-2016 років скоротилася майже на 53%, зернозбиральних комбайнів – на 50,8%, бурякозбиральних комбайнів і машин – на 57,7%, тобто більше ніж на половину.

Низький рівень відтворення та оновлення основних виробничих засобів сільського господарства порівняно з національною економікою

Таблиця 1

Наявність окремих видів сільськогосподарської техніки за категоріями господарств у 2016 році

	Всього, штук	Сільськогосподарські підприємства		Господарства населення			
		кількість одиниць техніки*, штук	відносна стандартна похибка вибірки, % (CV)	Кількість одиниць техніки, штук	Гранична похибка вибірки, штук (LSE)	Відносна стандартна похибка вибірки, % (CV)	Частка домогосподарств, що мали техніку, %
Усього	×	×	×	×	×	×	17,4 100,0
Трактори	339829	132686	1,5	207143	25394	6,26	24,6
Комбайни	52714	37946	1,6	14768	2972	10,27	1,8
Сівалки	165961	67157	1,4	98804	8803	4,55	12,4
Плуги	333599	49306	1,4	284293	16672	2,99	34,6
Культиватори	183722	71659	1,5	112063	12565	5,72	14,1
Борони	570675	192029	2,5	378646	23524	3,17	30,9

* Величина граничної похибки вибірки для всіх видів техніки є незначною і варіюється в межах від 0,04 до 0,4 одиниць. Тобто, з імовірністю 95% величина цього показника в генеральній сукупності приймає наведені у цій графі значення.
Джерело: Дані Статистичний щорічник України за 2016 р.

Таблиця 2

Наявність основних видів сільськогосподарської техніки у сільськогосподарських підприємствах у 2014-2016 роках (на кінець року; штук)

	Сільськогосподарські підприємства			У т.ч. фермерські господарства		
	2014	2015	2016	2014	2015	2016
Трактори всіх марок, включаючи трактори, на яких змонтовані машини	130811	127852	132686	33593	34528	36240
у тому числі						
трактори всіх марок без тракторів, на яких змонтовані машини	120638	118457	122746	32435	33197	34678
Вантажні та вантажно-пасажирські автомобілі	87307	83567	85417	13616	14243	14002
Тракторні причепа	52176	49004	48547	10153	9793	9560
Сівалки всіх видів	65596	65492	67157	18419	19342	20067
Картоплезаджалки	1689	1631	1573	662	715	696
Дошувальні машини	3723	3815	4103	475	565	699
Сінокосарки тракторні	8014	7892	8228	1894	2001	2045
Жатки валкові	13485	13595	14477	3403	3592	3907
Комбайни:						
зернозбиральні	27196	26735	27366	8355	8774	9164
кукурудзозбиральні	1784	1634	1534	340	321	280
кормозбиральні	5274	4982	4861	510	493	487
льозозбиральні	209	187	190	9	14	20
картоплезбиральні	1276	1215	1239	417	434	460
Бурякозбиральні машини (без машин для обрізання бурячиння)	2747	2427	2278	562	513	474
Доїльні установки та апарати	10476	10232	10305	788	780	747

Джерело: Дані Статистичний щорічник України за 2016 р.

України, в тому числі без достатньої державної підтримки, незаінтересованість самих власників – усе це призвело до погіршення загального стану матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств, особливо малих та середніх форм господарювання [3, с. 97]. Проте з 2014 року можна спостерігати тенденцію приросту основних видів сільськогосподарської на підприємствах у 2014–2016 роках (табл. 2), про що свідчать статистичні дані Державної служби статистики України.

Дані таблиці свідчать про постійні введення в дію нових основних засобів, що помітно перевищують їх вибуття. Загальна вартість основних засобів на початок 2016 року за даними Державної служби статистики України становила 210,169 млн. грн. Також було розраховано індекс основних засобів за видами економічної діяльності, що становить 101,9% у 2016 році відповідно до попереднього року.

Амортизаційна політика в Україні, на думку багатьох учених, нині не має інвестиційного спрямування з трьох причин:

- фактична норма амортизації не відповідає потребам простого відтворення;
- база амортизаційних відрахувань не відображає її реальної ринкової вартості;
- кошти амортизаційного фонду використовуються не за призначенням.

Такі тенденції, що вводять в оману користувачів статистичної інформації, пояснюються недоліками практики нарахування та обліку амортизаційних відрахувань і зносу в сільському господарстві через сплату фіксованого податку [5, с. 68]. В інших галузях сплата податку на прибуток показує, що питанням нарахування амортизації відповідно до потреб відтворення приділяється належна увага – за останні 10 років розмір нарахованих амортизаційних відрахувань по сільському господарству зріс лише у 1,7 рази, тоді як по національній економіці та промисловості – відповідно в 4,0 та 5,8 рази. Це зумовлено як проведенням переоцінки основних засобів, так і застосуванням методів прискореної амортизації в промислових підприємствах, які передбачені Податковим кодексом України.

При проведенні переоцінки за справедливою вартістю здійснюється експертна оцінка, застосування якої дає змогу визначити відносно реальний знос основних засобів. Як показують статистичні дані в основному застосовується податкова схема індексації з коефіцієнтом за 2014–2016 роки 1,28. Тому відображений в статистичній інформації рівень зносу галузевих основних засобів відповідає накопиченим нарахованим амортизаційним відрахуванням, а не зносу, що можна визначити експертною оцінкою справедливої вартості.

Відсутність дієвої практики переоцінки основних засобів сільського господарства позначилася також на показниках результативності аграрного виробництва (остання разова індексація основних засобів у сільському господарстві була проведена у 1996 році), хоча у Законі України «Про стимулювання розвитку вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу» зазначено, що реальна ринкова вартість технічних засобів для агропромислового комп-

лексу визначається на основі централізованої систематичної (один раз на 5–7 років) переоцінки [1]. Тобто об'єктивність статистичних показників результативності аграрного виробництва не є достовірним. Це негативно позначається на достовірності та якості інформаційної бази, яка використовується для обґрунтування державної регуляторної політики.

Технічне забезпечення сільського господарства є одним із вирішальних факторів продовольчої безпеки держави. Оснащеність аграрних підприємств різними видами техніки – близько 50% від технологічної потреби. Із наявних технічних засобів майже 80% амортизована. Через фізичне зношення й технічні несправності щорічно не використовується майже третина наявної техніки, через що зростає навантаження на неї [6, с. 108]. У 2015 році в сільськогосподарських підприємствах на один трактор припадало 125 га, а на один зернозбиральний комбайн – 250 га посівної площі зернових, що значно більше порівняно з розвинутими країнами світу.

У 2015 році з витрачених аграріями в цілому 6,8 млрд грн на придбання техніки 5,7 млрд, або 83,8%, припадало на частку імпорту. Сільськогосподарські товаровиробники на сьогодні не довіряють вітчизняним машинобудівникам, що віддають перевагу навіть вживаній, але імпортній техніці. Непопулярність і неможливість придбання української сільгосптехніки якнайкраще ілюструє ситуація з виробництвом вітчизняної техніки.

Науковці розраховали, що для стабільного збільшення обсягів виробництва сільгосппродукції необхідно оновлення парку сільгоспмашин, яке передбачає щорічне введення в експлуатацію 7,5 тис. зернозбиральних комбайнів, 35 тис. тракторів, більше 2,5 тис. посівних комплексів в агрегаті з тракторами й іншої сільськогосподарської техніки.

На нашу думку, неодмінною умовою реалізації українськими підприємствами з іноземними партнерами успішного проекту по виробництву сільгосптехніки повинен бути масштабний внутрішній ринок збуту. Забезпечити його держава не може, оскільки не має захисту від засилля імпорту техніки та відсутні стимулюючі заходи для тих, хто хоче купувати її в українського виробника.

Тому найближчими роками негативна тенденція щодо розвитку вітчизняного машинобудування не зміниться й аграрії все-таки віддаватимуть перевагу саме закупівлям сільськогосподарської техніки 3 і 4 покоління за кордоном. Водночас в українських компаній може бути своя незаповнена ніша ринку – виробництво мотоблоків, мінітракторів, іншої сільськогосподарської техніки для малого й середнього бізнесу на селі. А великогабаритна, високотехнологічна та наукоємна техніка із системами автоматизації контролю й управління технологічних процесів, а це, насамперед, комбайни, трактори, сівалки, що закуповуватимуться в Україні, будуть у більшості іноземного, або спільного з іноземними компаніями, виробництва.

Фінансовий лізинг є найефективнішим заходом державної підтримки як сільськогосподарських товаровиробників, так і заводів сільськогосподарського машинобудування. Адже 100% коштів, виділених у держбюджеті на закупівлю

лізингової техніки та обладнання, перераховуються Компанією на заводи сільськогосподарського машинобудування, що дає змогу забезпечувати робочі місця, розв'язувати соціальні проблеми виробничих колективів, оновлювати матеріально-технічну базу підприємств.

Підраховано, що виділивши кошти на фінансовий лізинг у сумі 100 млн грн, держава одержує надходжень до бюджету тільки від підприємств – виробників сільськогосподарської техніки та обладнання – у вигляді податків у перший же рік 54,45 млн грн, у наступні чотири роки – 74, усього – 129,45 млн грн. Крім того, до соціальних фондів надходить 5,7 млн грн. [7, с. 54].

Тому необхідність розвитку агролізингу для забезпечення кількісного нарощування й оновлення галузевих основних засобів як найбільш компромісного варіанта для держави та сільськогосподарських виробників у нинішніх реаліях. В умовах дефіциту бюджетних коштів лише агролізинг, як форма державної підтримки, є необхідним для державного бюджету.

В Україні аграрна політика не повинна нехтувати інтересами жодної групи виробників, особливо господарств населення, які обробляють понад 30% сільськогосподарських угідь. Особисті селянські господарства варті державної уваги, якою наділені сільськогосподарські й фермерські господарства.

Державне регулювання ОСГ як сектора економіки передбачає свідоме формування державними структурами правових, економічних та організаційних умов розвитку особистих господарств, а також створення стимулів, використання матеріальних і фінансових ресурсів, які мають залучатися на пільгових засадах або безкоштовно. Їх варто включити у програми лізингу, допомагати придбавати техніку за програмами часткової компенсації й пільгового кредитування.

Висновки. Узагальнюючи результати проведеного дослідження, можна зробити висновки: що формування і розвиток матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств в сучасних економічних умовах не може ефективно розвиватися без суттєвої державної підтримки; держава повинна збільшувати фінансову підтримку аграріям на оновлення зношеної техніки та використання технологій; необхідно переорієнтувати адресність державної підтримки в частині оновлення основних засобів на сільгосптоваровиробників, передусім малих форм господарювання. Надання державної допомоги вітчизняним заводам-виробникам сільськогосподарського машинобудування дозволить відновити і зміцнити платоспроможність сільськогосподарських товаровиробників, що надасть змогу підвищити конкурентоспроможність технічних засобів, що виробляються в Україні.

Список літератури:

1. Закон України «Про стимулювання розвитку вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу» від 07.02.2002 р. № 3023 // Електр. ресурс: //zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3023-14.
2. Методичні рекомендації з обґрунтування нормативної потреби основних засобів на виробництво сільськогосподарської продукції / Г.М. Підлісецький, М.І. Герун, О.В. Вишневецька. – К.: ННЦ ІАЕ, 2013. – 52 с.
3. Митин С.Г. Состояние и перспективы развития отрасли сельхозмашиностроения / С.Г. Митин // Тракторы и сельскохозяйственные машины. – 2001. – № 6. – С. 2-6.
4. Підлісецький Г.М. Матеріально-технічна база аграрного виробництва: стан та проблеми відтворення / Г.М. Підлісецький, В.Л. Товстопят, А.В. Бурилко // Агроінком. – 2008. – № 5-6. – С. 34-39.
5. Формування ринків матеріальних ресурсів АПК / за ред. Г.М. Підлісецького. – К.: ІАЕ УААН, 2001. – 428 с.
6. Підлісецький Г.М. Удосконалення переоцінки основних засобів аграрного сектору в системі їх відтворення / Г.М. Підлісецький, М.М. Могилова // Економіка АПК. – 2010. – № 12. – С. 41-47.
7. Проблеми реалізації технічної політики в агропромисловому комплексі / [Я.К. Білоусько, В.О. Бурилко, В.О. Галушко та ін.]; за ред. Я.К. Білоуська. – К.: ННЦ ІАЕ, 2007. – 216 с.

Смолинська С.Д., Мелник І.В.

Львовский национальный университет имени Ивана Франко

ФИНАНСОВЫЕ ПРОБЛЕМЫ МАТЕРИАЛЬНО-ТЕХНИЧЕСКОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ АГРАРНЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

Аннотация

Проанализировано состояние материально-технического обеспечения предприятий аграрного сектора. Очерчен круг проблем его формирования и воспроизводства в условиях ограниченных финансовых возможностей сельскохозяйственных производителей. Недостаточный объем государственной поддержки сельскохозяйственных предприятий. Выявлен низкий инвестиционный и инновационный потенциал материально-технического обеспечения. Предложено усовершенствование материально – технического обеспечения.

Ключевые слова: материально-техническое обеспечение, государственная поддержка, аграрный сектор, основные средства, износ, воспроизведение.

Smolinska S.D., Melnyk I.V.

Lviv National University named after I. Franko

FINANCIAL PROBLEMS OF MATERIAL TECHNICAL SUPPLY AGRICULTURAL ENTERPRISES

Summary

In article are analyzed the state material-technical providing of enterprises agrarian sector. The problems its formation and reproduction in the limited financial conditions agricultural producers. Insufficient value state support are determinated. The low investment and innovative potential of logistics is revealed. The improvement of material and technical support is offered.

Keywords: material-technical providing, state support, agrarian sector, fixed assets, wear and tear, reproduction.